

УДК 316.7:82:004.8

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.64.24>

ВІД «СМЕРТІ АВТОРА» ДО ЗНЕЦІНЕННЯ ТЕКСТУ

Лада Прокопович

Національний університет «Одеська політехніка»,
кафедра культурології та філософії культури,
пр. Шевченка, 1, 65044, м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8636-9172>

Актуальність теми дослідження зумовлена формуванням дискусії про зв'язок технологічних інновацій із соціальним запитом на них. Проблема статті – з'ясувати, чи здатні технічні винаходи впливати на розвиток суспільства, докорінно його змінюючи, чи зміни відбуваються лише тоді, коли суспільство до них готове та прагне їх. Пошук відповіді на це запитання може відбуватися від протилежного, тобто з постановкою питання про те, що відбувається, коли з'являється технологія, на яку не було соціального запиту. Мета дослідження – виявити й осмислити трансформації в смислового та ціннісного змісті понять «автор» і «авторський текст», які відбуваються через поширення практики генерації текстів штучним інтелектом. Методологічну базу дослідження становлять методи аналізу та синтезу, тезаурусний метод, феноменологічний метод, порівняльний аналіз, а також принцип технологічного детермінізму для виявлення та філософського осмислення соціальних наслідків упровадження технологій штучного інтелекту. Аналіз ситуації, яка виникає в системі «автор – текст – читач – культурні цінності» під впливом практики генерації текстів за допомогою технологій штучного інтелекту, показує, що іноді технологія, на яку не було соціального запиту, такий запит може викликати. У царині художньої літератури ця ситуація формує тенденцію до трансформацій смислового й ціннісного змісту понять «автор», «авторський текст», «письменник», «літературна творчість». Адже справжня літературна творчість дедалі частіше підміняється її імітацією: коли тексти створюються заради текстів, коли на зміну «алхімії» художнього Слова приходять інструментально-цифрова його імітація, а постмодерністська «смерть Автора» перетворюється на диджиталізоване народження текстового спаму. Це призводить не лише до недовіри до авторства нових літературних творів, а й до знецінення Тексту, як процесу і результату людської творчої діяльності.

Ключові слова: суспільство, культура, авторство, літературна творчість, штучний інтелект, цінності, соціальний запит, технологічні інновації.

Вступ. Головним питанням дискусії, що розгортається в міждисциплінарному дискурсі соціальної філософії та філософії технологій, є питання про зв'язок технологічних інновацій із соціально-економічним та культурним станом суспільства. Проблема статті – з'ясувати, чи здатні технічні винаходи впливати на розвиток суспільства, докорінно його змінюючи, чи зміни відбуваються лише тоді, коли суспільство до них готове та прагне їх.

Пошук відповіді на це запитання може відбуватися від протилежного, тобто з постановкою питання про те, що відбувається, коли з'являється технологія, на яку не було соціального запиту.

Одним з актуальних прикладів такої ситуації є поява генераторів текстів на базі технологій штучного інтелекту (чатбот ChatGPT, Rytr, Copy AI, Hyper Write та ін.).

Поява й поширення практики використання таких текстових генераторів призвели до проблем у різних сферах людської діяльності і, як наслідок, до необхідності їх осмислення, зокрема, через залучення концепту «смерть автора» (за Р. Бартом) як парадигмальної

© Прокопович Л., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

фігури постмодерністської текстології, як метафори, що позначає зміну погляду на систему «автор – текст – читач» [1]. Адже в сучасних текстах Барт убачає лише компіляцію цитат з інших текстів. «Сьогодні ми знаємо, – пише Барт, – що текст являє собою не лінійний ланцюг слів, що виражають єдиний, нібито теологічний сенс («повідомлення» Автора-Бога), а багатовимірний простір, де поєднуються і сперечаються між собою різні види письма, жоден з яких не є початковим; текст зітканий з цитат, що відсилають до тисяч культурних джерел» [2]. Автор, який перетворився на живий механізм, що просто записує вже наявну інформацію, «помер». Натомість «народився» Читач, який стає головним смислороджувальним джерелом.

Проблемою, яку так виразно окреслив Ролан Барт, переймалися й інші філософи, зокрема Мішель Фуко [3], Жак Дерріда [4], Моллі Несбіт [5], Ендрю Беннетт [6]. Проте наразі, з появою текстових генераторів на базі технологій штучного інтелекту, ця проблема набуває додаткових смислів, нових інтерпретацій. Формуються додаткові пакети запитань:

– хто є автором тексту, створеного штучним інтелектом: той, хто поставив своє ім'я під цим текстом; штучний інтелект, який його генерував; той, хто навчав цей штучний інтелект; чи автори текстів, на яких це навчання відбувалося [1];

– чи доречно застосувати слово «створення» для описання процесу генерації тексту штучним інтелектом, адже генератори текстів на основі штучного інтелекту не створюють тексти, а лише імітують цей процес. Точніше імітують зовнішню форму певних текстів за нездатності формування повноцінного (осмисленого!) змісту;

– чи є вже підстави говорити не лише про «смерть Автора», а й про «смерть Тексту» як творчого акту.

Пошук відповідей на ці запитання є предметом дослідження.

Мета дослідження – виявити й осмислити трансформації в смислового та ціннісного змісті понять «автор» і «авторський текст», які відбуваються через поширення практики генерації текстів штучним інтелектом.

Методи дослідження. Основними методами дослідження є методи аналізу та синтезу (для узагальнення теоретичного й емпіричного матеріалу), тезаурусний (для виявлення смислової змістовності понять «автор», «письменник», «авторський текст», «літературна творчість» через семантичні зв'язки в контексті проблематики дослідження), феноменологічний метод (при розгляді процесу створення текстів як результату творчої діяльності людини), порівняльний аналіз (для зіставлення характеристик текстів, створених людьми, з текстами, що згенеровані штучним інтелектом), а також принцип технологічного детермінізму (для виявлення та філософського осмислення соціальних наслідків упровадження технологій штучного інтелекту).

Результати дослідження. Історія культури показує, що з часом будь-які види людської діяльності трансформуються, опиняючись в умовах нового соціокультурного контексту, або й зовсім зникають, втрачаючи актуальність. Це – природно, це – об'єктивна діалектика. Але питання в тому, чи готові ми відмовлятися від базових цінностей? Адже поняття «творчість», «самовираження» належать до базових цінностей будь-якого розвиненого суспільства. Якщо ми їх знецінимо, втратимо, то чи буде суспільство здатним до розвитку?

Наявність таких питань є ознакою ситуації, коли з'являється технологія без соціального запиту на неї.

Адже суспільство не потребувало генераторів штучних текстів. Це не було питанням виживання людства й розвитку цивілізації. Люди прекрасно справлялися самі: писали цікаві оповідання та романи, створювали захопливі сценарії для кінострічок, складали зворушливі вірші та вигадували чарівні казки.

Але технологія з'явилася, її почали активно просувати, наполегливо впроваджувати. І суспільству залишається лише реагувати на те, що є: осмислювати, пристосовуватись і ... долати нові проблеми.

Якщо перші літературні твори, згенеровані за допомогою технологій штучного інтелекту, сприймали як експеримент, то подальше поширення цієї практики почало викликати низку питань: від простого «Навіщо?» до відчайдушного «Невже це означає кінець художньої літератури?» [7].

Один із перших таких експериментів здійснений у 2023 році з публікацією новели, назва якої збігається з есе Ролана Барта «Смерть автора». За жанром це кримінальний детектив про письменницю, де сюжет побудований навколо її смерті, використання штучного інтелекту та проблеми визначення авторства тексту. Інтриги цієї події додає той факт, що й сама новела була написана штучним інтелектом. Автором цього експерименту є канадський журналіст Стівен Марш, який опублікував новелу під псевдонімом Айдан Марчін [8]. Він стверджує, що 95 % книги, включно з обкладинкою та анотаціями, згенеровано штучним інтелектом.

Згодом, у січні 2024 року, майже всі світові медіа повідомили про те, що японська письменниця Ріе Кудан, лауреатка престижної літературної премії Акугатави, зізналася, що 5 % тексту свого переможного роману «Токійська вежа співчуття» (*Tokyo-to Dojo-to*) вона створила за допомогою ChatGPT [9]. Вона також заявила, що збирається й надалі користуватися технологіями штучного інтелекту, щоб розвивати свою творчість. Цей випадок, до речі, додає запитань ще й стосовно літературних премій. За що їх тепер присуджуватиме? За письменницькі талант та майстерність, чи за рекламу технологій штучного інтелекту?

Здавалося б, ці поодинокі випадки ще не можуть означати відміну змісту понять «творчість», «художнє самовираження», «мистецька новація» тощо стосовно художньої літератури. Але вони вже є першими ознаками тенденції, яка може призвести до знецінення нових творів художньої літератури як інтелектуального надбання людства, до зниження їх культурної цінності.

Адже цінність художньої літератури не лише містить цінність окремих творів, а й зумовлена чинниками, які змушують людину братися за перо. Одним із таких чинників Ян Парандовський уважав рису, яка притаманна всім людям, а саме – потребу виразити у слові всяке життєве явище, зокрема й самих себе. «Розповіді про себе іншим людям – означає вибратися із самого себе, розірвати хоча б на коротку мить тенета свого власного буття, позбутися болісної самотності, в якій ми перебуваємо серед наших думок, сновидінь, страждань, радощів, побоювань, сподівань, поділитися, врешті, з іншими своєю дивовижністю» [10].

Зрозуміло, що в штучного інтелекту (комп'ютерної програми) немає (і не може бути) такої потреби. Але виходить, що такої потреби немає й у письменника, який частково або навіть повністю перекладає свою роботу на бездушну цифрову програму. То в чому тоді сенс і цінність тексту, який так продукується? Якщо цей текст ніяк не стосується внутрішнього світу письменника, то навіщо було напружувати штучний інтелект його генерацією? Якщо цей текст – як процес і як результат – не цікавий автору, то невже він буде цікавий читачеві?

Адже читання – це не просто процес складання літер у слова. Як стверджував Еміль Фаге, «мистецтво читати – це мистецтво мислити з певною допомогою іншого; читати – означає мислити з іншим, продумувати думку іншого, продумувати думку, яка є подібною або протилежною нашій» [11].

Тобто йдеться про те, що читання – це діалог читача з автором тексту, із письменником. Інколи цей заочний, уявний діалог перетворюється на дискусію, на запеклу суперечку з автором, з текстом.

Та хіба має сенс така дискусія, така інтелектуальна «гра» в ситуації, коли за текстом стоїть не конкретна людина-автор, а цифрова програма? Дискутувати з таким текстом – все одно, що дискутувати з пральною машинкою про недоліки режимів прання, які в ній запрограмовані.

Отже, виходить, що стосовно штучно створених текстів втрачає сенс не лише читання, а й критика. Який сенс критикувати, аналізувати не художній твір, не творчий процес, не авторський стиль, а їх імітацію? Аналізувати все це, звісно ж, можна, але не щодо художньої критики. І нехай розробники та лобісти нейромережі *Hyper Write* намагаються зацікавити користувачів заявою, що за її допомогою «можна зімітувати стиль відомого письменника або написати текст у стилі фантастичного роману» [12], імітація все одно буде імітацією, вона не зробить з користувача письменника.

Хіба що під письменництвом тепер слід розуміти не те, що розумів, наприклад, Ян Парандовський, який у своїй книзі «Алхімія слова» наголошував на тому, що «не кожен, хто пише і публікує написане, є письменником», і що «риси, які є характерними для письменника як художника слова, треба шукати в його фантазії, натхненні, в глибоко людському розумінні світу, в турботі про вибір художніх засобів, якими найбільш повно можна викликати задумане ним враження – естетичний ефект, емоційний, інтелектуальний, – і, нарешті, а мабуть, і насамперед, слід шукати в його власному стилі» [10]. Тут можна додати, що нехтування цими характерними рисами не лише спотворює поняття «письменник», а й знецінює Текст.

Ця проблема дається в знаки й в освітньому процесі: творчі завдання, які передбачають створення художнього тексту, втрачають сенс.

Наприклад, у межах викладання дисципліни «Практики культурної комунікації» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти для закріплення теми «Емоційний інтелект» та розвинення емпатії студентам пропонувалася вправа з написання монологу від імені піддослідної тварини, над якою проводять наукові або медичні експерименти. Зрозуміло, що не всі ці твори були досконалими в літературному плані (та це й не було метою та умовою завдання), але це завжди були тексти зворушливі, емоційно наповнені, з виходом на глибокі філософські роздуми щодо етичності наукових експериментів над тваринами, співвідношення мети і засобів її досягнення, пошуки балансу між цінністю людського життя та відповідальністю людини за все живе на планеті. Цінність кожного з таких монологів полягала у власному, особистому переживанні ситуації (нехай і уявної), в спробі її осмислити через Слово й долучити до цього осмислення потенційного читача (вербальна культурна комунікація).

Тексти, які генерує штучний інтелект, такої змістовності не мають. Отримуючи від штучного інтелекту готовий текст, студент не переживає його, тому не бачить необхідності його осмислювати. Шаблонні волання про щура (або кролика чи мавпочку), який мріє повернутися назад у природу, позбавлені справжніх емоцій та діалектичних суперечностей. Вони не цікаві ані студенту (як «автору»), ані викладачеві (як читачу). У таких текстах відсутня й навчально-тренінгова, і смислова змістовність. Тому від практики таких завдань довелося відмовитися та шукати інших підходів для формування в студентів емоційного інтелекту, креативності та здатності критично мислити.

На цю проблему звертають увагу й інші експерти та викладачі [13; 14], зауважуючи, зокрема, що «використання генеративних мовних моделей докорінно змінює уявлення про

авторство, оригінальність і сам процес навчального письма: студенти часто створюють тексти з мінімальними зусиллями, без глибокого розуміння змісту чи формування власної позиції» [15, с. 174].

Підтвердженням цього є випадок, коли студентська робота, яку подано на перевірку, закінчувалася фразою «Якщо хочеш, можу написати коротку відповідь, оформити як твір-мініатюру, або допомогти з домашнім завданням у шкільному форматі». Така собі «вишенька на торті» проблеми, яка дедалі наочніше починає проявлятися. Адже очевидно, що студентка навіть не спромоглася прочитати текст, знегерований штучним інтелектом. Тобто тут аж ніяк не йдеться про «глибоке розуміння змісту чи формування власної позиції». Ідеться лише про вправне володіння комбінацією клавіш Ctrl-C + Ctrl-V.

Інакше кажучи, такі кейси демонструють проблему, яка полягає не лише в тому, що викладач не знає, кому і за що має ставити оцінку, в порушенні принципів і етичних засад академічної доброчесності, а й у знеціненні Тексту як індивідуального творчого акту.

Отже, якщо в попередній публікації [7] висловлено сподівання про те, що «доки література як вид творчої діяльності людини не вичерпала своїх можливостей, її конкуренція із текстовими генераторами на базі штучного інтелекту буде одним із найцікавіших (динамічних, драматичних) предметів дослідження в міждисциплінарному дискурсі літературознавства, філософії творчості, філософії культури», то тепер стає дедалі очевиднішим, що конкурувати навряд чи хтось збирається. Адже технологія, на яку не було соціального запиту, наразі такий запит викликала.

До того ж стосовно художньої літератури це цілком вкладається в культурну парадигму епохи інформаційних технологій, на початку якої ще жартували, що письменників стає більше, ніж читачів, а тепер констатуємо, що кількість читачів і письменників не має значення в ситуації, коли тексти створюють заради текстів, коли на зміну «алхімії» художнього Слова приходить інструментально-цифрова його імітація, а постмодерністська «смерть Автора» перетворюється на диджиталізоване народження текстового спаму.

Чи візьмуть штучні тексти гору над справжньою літературною творчістю, чи будуть вони існувати паралельно (як наразі існують, наприклад, справжнє кулінарне мистецтво й індустрія харчових напівфабрикатів), час покаже. А наразі маємо вагомий привід для осмислення (переосмислення?) природи, функцій і культурної цінності художньої літератури як одного з видів людської творчої діяльності.

Висновки. Аналіз ситуації, яка виникає в системі «автор – текст – читач – культурні цінності» під впливом практики генерації текстів за допомогою технологій штучного інтелекту, показує, що іноді технологія, на яку не було соціального запиту, такий запит може викликати.

У царині художньої літератури ця ситуація формує тенденцію до трансформацій смислового і ціннісного змісту понять «автор», «авторський текст», «письменник», «літературна творчість». Адже справжня літературна творчість дедалі частіше підміняється її імітацією. Це призводить не лише до недовіри до авторства нових літературних творів, а й до знецінення Тексту як процесу й результату людської творчої діяльності.

Список використаної літератури

1. Прокопович Л., Когут О., Кушнір А. Метафора про «смерть автора» в контексті нової технореальності. *Veda a perspektivy*, 2023, № 8(27). С. 257–265. DOI: 10.52058/2695-1592-2023-8(27)-257-265.
2. Barthes Roland. *The Death of the Author*. *Aspen*, 1967, № 5–6.

3. Foucault Michel. Qu'est-ce qu'un auteur? *Bulletin de la Societe frangaise de philosophie*, 1969, 63^e annee, № 3. P. 73–104.
4. Дерріда Ж. Письмо та відмінність. Київ : Основи, 2004. 602 с.
5. Nesbit M. What Was an Author? *Yale French Studies*, 1987, № 73. P. 229–257.
6. Bennett Andrew. *The Author. The new critical idiom*. London; New York : Routledge, 2004.
7. Прокопович Л., Когут О. Художня література і ChatGPT: нові горизонти чи початок кінця? *Modern aspects of modernization of science: status, problems, development trends : materials of the 43th International scientific and practical conference (Peshtera, Bulgaria, April 7, 2024)*. P. 236–238. DOI: 10.52058/43.
8. Aidan Marchine. Death of an Author. *Pushkin Industries*, 2023.
9. Parry Richard Lloyd (Jan. 18, 2024). ChatGPT helped write my novel, says Japanese literary prize winner. *The Times*. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/chatgpt-helped-with-my-novel-says-japanese-literary-prize-winner-lp2tg8dg2>.
10. Parandowski Jan. *Alchemia slowa*. Warszawa, 1965.
11. Faguet Emile. *L'Art de lire*. 1912.
12. Мещерякова К. Нейромережа: що це, як працює, найкращі приклади. *High Bar Journal*, 23 січня 2024. URL: <https://journal.gen.tech/post/sho-take-neiromerezhi>.
13. Паламар С., Науменко М. Штучний інтелект в освіті: використання без порушення принципів академічної чесності. *Освітологічний дискурс*, 2024, № 1(44). С. 68–83. DOI: 10.28925/2312-5829.2024.15.
14. Кубко В.П. Ціннісний вимір академічної доброчесності в епоху штучного інтелекту. *Культурологічний альманах*, 2025, Вип. 3(15), С. 172–180. DOI: 10.31392/cult.alm.2025.3.21.
15. Yeo M.A. Academic Integrity in the Age of Artificial Intelligence (AI) Authoring Apps. *Tesol Journal*, 2023, Vol. 14, Iss. 3. DOI: 10.1002/tesj.716.

FROM THE “DEATH OF THE AUTHOR” TO THE DEPRECIATION OF THE TEXT

Lada Prokopovych

*Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture,
Odessa Polytechnic National University,
Shevchenko Avenue, 1, 65044, Odesa, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-8636-9172>*

The relevance of the research topic is due to the formation of a discussion about the connection between technological innovations and social demand for them. The problem is to find out whether technical inventions are capable of influencing the development of society, radically changing it, or whether changes occur only when society is ready for them and desires them. The search for an answer to this question can proceed from the opposite, that is, by asking what happens when a technology appears for which there was no social demand. The purpose of the study is to identify and understand the transformations in the semantic and value content of the concepts of “author” and “author’s text” that occur due to the spread of the practice of generating texts using artificial intelligence. The methodological basis of the study was formed by methods of analysis and synthesis, thesaurus method, phenomenological method, comparative analysis, as well as the principle of technological determinism for identifying and philosophically understanding the social consequences of the introduction of artificial intelligence technologies. An analysis of the situation that develops in the system “author – text – reader – cultural values” under the influence of the practice of generating texts using artificial intelligence technologies shows that sometimes a technology for which there was no social demand can cause such a demand.

In the field of fiction, this situation forms a tendency towards transformations of the semantic and value content of the concepts of “author”, “author’s text”, “writer”, “literary work”. After all, true literary creativity is increasingly being replaced by its imitation: when texts are created for the sake of texts, when the “alchemy” of the artistic Word is replaced by its instrumental-digital imitation, and the postmodern “death of the Author” turns into the digitalized birth of text spam. This leads not only to distrust in the authorship of new literary works, but also to the devaluation of the Text as a process and result of human creative activity.

Key words: society, culture, authorship, literary creativity, artificial intelligence, values, social demand, innovation.

Дата першого надходження статті до видання: 21.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026